MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DÖKÜMAN 27 Kasım 2016

Akşehir
011265

2184 McCLARY, Richard Piran. The re-use of Byzantine *Spolia* in Rūm Saljūq architecture. *bfo-Journal*, 1 (2015) pp. 14-22. "Focuses on a selection of little-known buildings in Akşehir."

Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, c. XXIV, s. 71, Ankara 2008, ss. 299-318. (011765)

DR. SEYFİ YILDIRIM : Osmanlıdan Cumhuriyete Bir Bürokrat ve Siyasetçi: Mehmet Sabri Toprak (1878 - 1938)
An Ottoman and Republican Mehmet Sabri Toprak (1878 - 1938) 513

DİLEK ÇAVUŞ : Mustafa Kemal'in Basınla ve Minber Gazetesiyle İlişkisi
Mustafa Kemal's Relation With Press and the Minber Newpaper 543

YAYIN TANITIM / *PUBLICATION DESCRIPTION*

HÜSEYİN TOSUN : "Değişen Dünya Şartlarında Karadeniz ve Boğazlar Meselesi (1923-2008)"
Change the World in Terms of the Karadeniz and Boğazlar Qustian 557

HÜSEYİN TOSUN : Atatürk Araştırma Merkezinden Haberler
Atatürk Research Center News..... 564

Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi Yayın İlkeleri 595
Journal of Atatürk Research Center – Editorial Principles 603

D229

MİLLÎ MÜCADELE'DE AKŞEHİR

Prof. Dr. Nuri KÖSTÜKLÜ*

ÖZET

Bilindiği üzere Akşehir, bir ilçe merkezi olmakla birlikte, siyasî, ekonomik ve stratejik bakımdan Anadolu'nun önemli yerleşim yerlerinden biridir. Millî Mücadele yıllarında da burada çok yoğun hareketler yaşanmıştır. Özellikle Türk-Yunan savaşı sırasında Batı Cephesi'nin önemli merkezlerinden biri olan Akşehir üzerine yeterince araştırma yapıldığı söylenemez. Bu araştırmada, Millî Mücadele'de Akşehir'in yeri, konuyla ilgili arşiv vesikaları ve diğer kaynaklar taranarak tespit edilmeye çalışılmıştır. Saha araştırması denilen metodla bazı hatıralar, literatüre kazandırılırken, ilk kez Akşehir Vefâyâta Mahsus Vukûat Defterleri de incelenerek Akşehirli şehitler ayrıntılı bir şekilde ortaya çıkarılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Akşehir, Millî Mücadele, Batı Cephesi, Akşehirli Şehitler.

MADDE YAYINLANDIKTAN SONRA GELEN DOKÜMAN

AKŞEHİR IN THE TURKISH NATIONAL STRUGGLE

ABSTRACT

As it is known, although Akşehir is a county, it is an important settlement in Anatolia with regard to policy, economy, and strategy. There were also intensive activities during the National Struggle in Akşehir. It cannot be said that sufficient studies have been done on Akşehir, one of the important centres of Western front during the Turkish-Greek War. In this study, the relevant documents in the archives and other sources were scanned in order to determine the place of Akşehir in the National Struggle. Thanks to the field research method, some recollections were added to the literature and *Vefayata Mahsus Vukuat Defterleri* (The registers of the events related with the dead) were scanned and detailed information about the martyrs from Akşehir were brought to the light.

Key Words: Akşehir, National struggle, Western front, the martyrs of Akşehir.

* Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi.

Akşehir (011265)

During the reign of the Saljūq sultan ʿIzz al-Dīn Qılıc Arslan II (r. 550–88/1155 or 1156–92), the city was called Aq Sarāy, or "White Palace" (following the construction of a palace of the same name), and it functioned as a second capital after Konya. The citadel was also rebuilt at this time. Immigrants from Azerbaijan settled in the city, and it was endowed with a number of institutions, such as mosques and madrasas. As a result of their military victories against the Dānishmendids in the late twelfth century, the Saljūqs designated Aq Sarāy as *dār al-ẓafar*, *dār al-jihād*, and *dār al-ribāṭ*. Qılıc Arslan II added to the Friday mosque (Ulu Cāmiʿ) that had been founded by his predecessor, Masʿūd I (r. 510–50/1116–55), and endowed it with an ebony *minbar*, which survived the fifteenth-century renovation of the mosque by the Qaramānids. Situated on the ceremonial and commercial road from Konya to Kayseri, Aq Sarāy continued to be an important urban hub into the thirteenth century, when a number of caravanserais were built in its environs. Endowed with numerous *madrasa*s and *khānqāh*s, the city also became a centre of Islamic learning. Surviving the tribulations of Mongol domination in the late thirteenth century (chronicled in Karīm al-Dīn Aqsarāyī's *Musāmarat al-akhbār*, 723/1323), Aq Sarāy flourished again in the fourteenth century, when it changed hands between the Qaramānids and the principality of Eretna. Ibn Baṭṭūṭa visited the city in 1331 and described its prosperity, especially from the manufacture of carpets, which were traded from Syria to China.

Ottoman forces captured Aq Sarāy in 1468. Soon after, Sulṭān Meḥmed II (r. 848–50/1444–6 and 855–86/1451–81) resettled a large proportion of the city's Muslim populace in a quarter of Istanbul (today's Aksaray district). Aq Sarāy became a *sancaq* in the Ottoman *eyālet* of Karamān, and its mediaeval endowments allowed it to retain its prominence until the early years of the Turkish Republic, when it was recognised as a *vilayet*. Although demoted to the status of a *kaza* in the *vilayet* of Niğde in 1933, Aksaray regained its former position in 1989, when it became a separate *il*. In the 2000 census, Aksaray's city population was recorded as 129,949 and its total population as 396,084.

BIBLIOGRAPHY

Ibn Baṭṭūṭa, *The travels of Ibn Battuta*, trans. H. A. R. Gibb (Cambridge 1962), 2:432–3; M. Zeki Oral, Aksaray'ın tarihi önemi ve vakıfları, *Vakıflar Dergisi* 5 (1962), 223–40; İbrahim H. Konyalı, Aksaray Ulu Camii, *Vakıflar Dergisi* 10 (1973), 273–88; İbrahim H. Konyalı, *Âbideleri ve kitabeleri ile Niğde Aksaray tarihi*, 3 vols., Istanbul 1974–5; Bekir Deniz, Excavation of the Melik Mahmud Gazi hangah (darphane) at Aksaray, in *Art turc/ Turkish art, 10th International Congress of Turkish Art* (Geneva 1999), 233–42; Evliyā Çelebi, *Evliya Çelebi seyahatnamesi*, ed. Seyit A. Kahraman and Yücel Dağlı (Istanbul 1999), 3:115–8; Bekir Deniz, Aksaray-Melik Mahmut Gazi hangâhı (darphane) kazısı-1999, *Sanat Tarihi Dergisi* 12 (2003), 69–82; İlhan Şahin, Aksaray, *TDVIA*, 2:291–2; Franz Taeschner, Aq Sarāy, *EI2*.

OYA PANCAROĞLU

Akşehir

Akşehir (Ott. Aqşehir), or "White City," is a town in the province *(il)* of Konya in present-day central Turkey. It lies at an elevation of 1020 metres in the northern foothills of the Sultan Mountains, nine kilometres south of Akşehir Lake, in well-irrigated, fertile surroundings.

Known as Philomelium in antiquity, the town was renamed Aqşehir after Turks began settling in the region from the twelfth century onward. Reportedly, Sulṭān ʿAlāʾ

MADDE YAYIMLANDIKTAN SONRA GELEN DOKÜMAN

20 ARA 2011

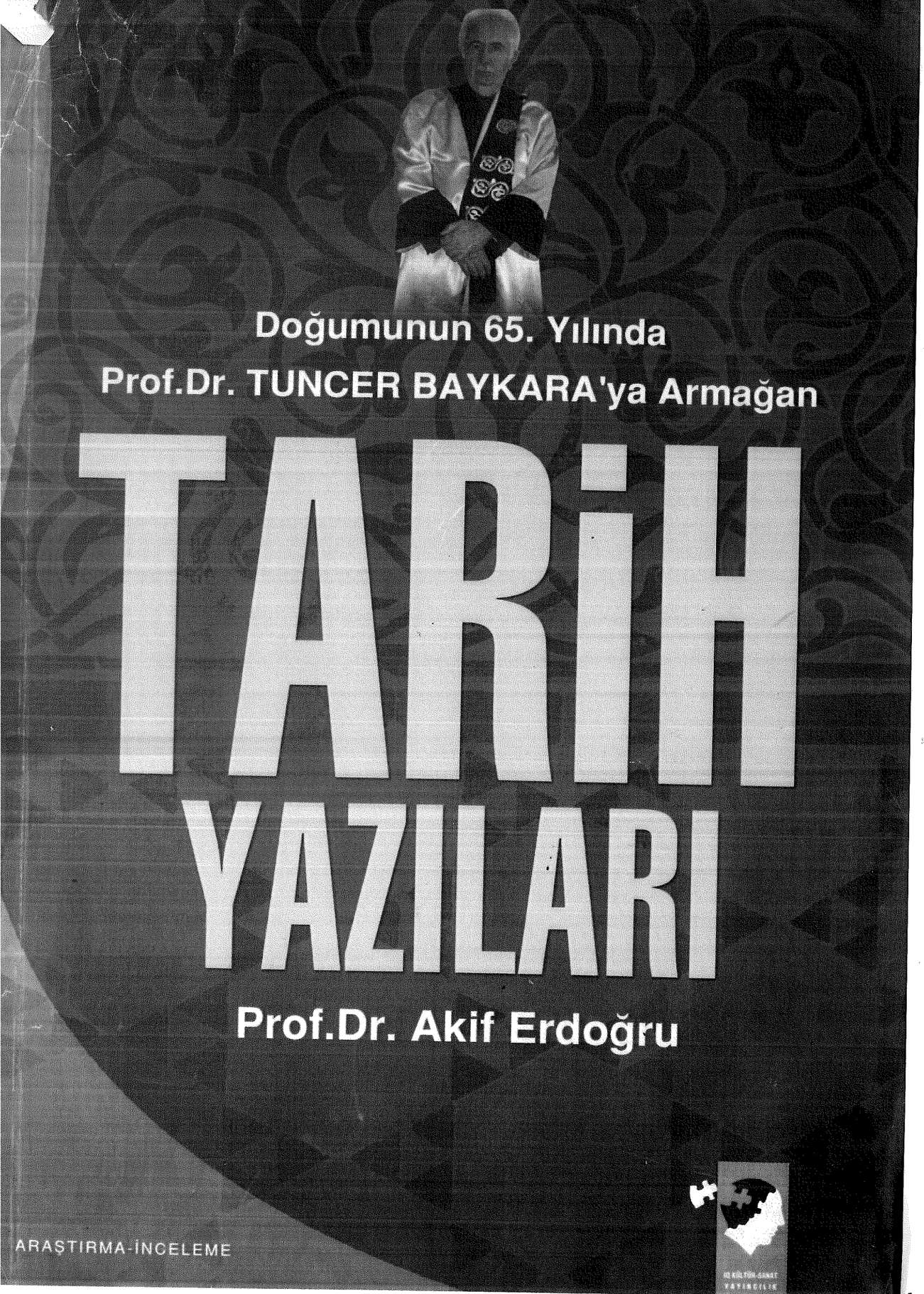

-Akşehir (011265)
-Tekke (190612)

TAHRİR DEFTERLERİNE GÖRE AKŞEHİR ZAVİYELERİ

Alpaslan Demir*

Istılah olarak zâviye, "herhangi bir tarikata mensup dervişlerin, bir şeyhin idaresinde topluca yaşadıkları ve gelip geçen yolculara bedava yiyecek, içecek ve yatacak yer sağlayan, yerleşme merkezlerinde veya yol üzerindeki bina veya bina topluluğu"nu ifade etmektedir?[1] Gerek Selçuklu gerekse Osmanlı Devletlerinde Anadolu ve Rumeli'nin Türkleşmesi ve İslamlaşması için önemli görevler icra ettiğini gördüğümüz zaviyelerin[2], Anadolu'nun harap ve boş kalmış bölgelerinin iskânını temin ederek, atıl durumdaki toprakların işlenip şen ve abadan hale getirilmesiyle devlete gelir sağlamak;[3] bulundukları bölgenin asayişini temin etmek;[4] han ve kervan-

* Arş. Gör., Gazi Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü.

1 A.Yaşar Ocak – Süreyya Faruki, "Zâviye", *İ.A.*, MEB. Yay., C. 13, İstanbul, 1993, s. 468.

2 Ömer Lütfü Barkan-Enver Meriçli, *Hüdavendigar Livası Tahrir Defterleri I*, TTK Yay., Ankara, 1988, s. 133-134.

3 Bununla ilgili tahrirlerde pek çok örnek mevcuttur. Örneğin, "Mezra'a-i Göz Açan (Tokat'a bağlı Kilmigad nahiyesinde) Kafir zamanından berü virane olub şenledüb zaviye bünyad idüb ayende ve revendeye hıdmet itmek içün Derviş İlbeyi'ye virülmüş ber muceb-i berat-ı sultani sebt-i defter olundu", TD 79, s. 98; "Mezra'a-i Küçük Saru Kaya Haric ez-defter harabe şenledüb zaviye bünyad idüb Derviş Mehmed mâlikanesiyle", TD 79, s. 98; "Mezra'a-i Deliklü Kaya haric ez-defter şenledüb ayende ve revendeye hıdmet içün mâlikanesiyle tasarruf virülmüş ber muceb-i berat-ı sultani sebt-i defter olundu", TD 79, s. 99; "Karye-i Yaka Viran tâbi'-i Sivas haric ez-defter mâlikane der tasarruf-ı İsfendiyar (zaviyedar olarak kayıtlıdır) şenledüb ayendeye ve revendeye hıdmet idermiş", TD 79, s. 623.

4 Rifat Özdemir, "Osmanlı Devleti'nin Tarikat,Tekye ve Zâviyelere Karşı Siyaseti", *OTAM*, Sayı 5, Ankara, 1994, s. 265-266; Saim Savaş, *Bir Tekkenin Dini ve Sosyal Tarihi Sivas Ali Baba Zaviyesi*, Dergâh Yay., İstanbul, 1992, s. 104-105.

1755 SÜHEYL ÜNVER, A. Signatures d'artistes sur quelques pierres tombales et mosquées d'Akchéhir. *Israel Expl. J.* 7 (1957), pp. 168–177

Akşehir Camii

Kozağacı Köyü Mezarlığı (Akşehir)

12 OCAK 1994

Rıfkı Melül Meriç

T.M.
c.5, sf.208-210, 1936 İst.

Kanuni zamanında Akşehir kazası. *CEYLAN, Alaeddin.* Doktora. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 1993. 160 s., 114 ref.
Danışman:Prof.Dr.Nejat Göyünç. Dili:Tr.

23 MAYIS 1995
MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DÖKÜMAN

25 OCAK 1994

AKŞEHİR
Akşehir, Turkey. Kalkındırma Derneği.
234,000 insanın ideali, Akşehir. — [İstanbul : Doğan Kardeş Yayınları A.S. Basımevi, 1956]
60 p. : ill., maps ; 29 cm.
Cover title: Akşehir, Nasreddin Hoca diyarı.
Turkish
I. Title. II. Title: Akşehir, Nasreddin Hoca diyarı.
neg 1-12827
NiP

Maruf Tekkesi Vakfiyesi (Akşehir)

12 OCAK 1994

Rıfkı Melül Meriç

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DÖKÜMAN

T.M.
c.5, sf.199-203, 1936 İst.

-Akşehir

ARAŞTIRMACI : Alaaddin Ceylan
TEZİN ADI : Kanuni Zamanında Akşehir Kazası
TÜRÜ : Doktora
DANIŞMAN : Prof.Dr. Nejat Göyünç
ÜNİVERSİTE ve BÖLÜM : Selçuk Üniv. Sosyal Bilimler Enst. Tarih ve Sosyal Bilimler Bölümü
BİTİŞ TARİHİ : 1993
BASILDIĞI YER-TARİH
veya
BULUNDUĞU KÜTÜPHANE : Selçuk Üniv. Sosyal Bilimler Enst.

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DÖKÜMAN

Maruf Türbesi hatiresi (Akşehir)

12 OCAK 1994

Rıfkı Melül Meriç

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DÖKÜMAN

T.M.
c.5, sf.207-208, 1936, İst.

07 ŞUBAT 1994

Akşehir ve köylerindeki Türk anıtları. DEMİRALP, Yekta. Bil. Uz. Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 1990. 216s. 12121
Danışman: Prof.Dr.Rahmi H. Ünal.

AKŞEHİR

Akşehir'deki Türk mimari eserleri. SAMUR, Tahsin. Doktora. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 1990. 237s. 12289
Danışman: Prof.Dr.Haluk Karamağaralı. Özet dili: Tü, İng.

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DÖKÜMAN

Küçük Türk - İslam Ans.
C. I), s. 75, 1974 (İSTANBUL)

AKŞEHİR, İç Anadolu'nun batı kesiminde, Sultan dağlarının doğu eteğinde, kendi adını taşıyan gölün güney kenarına 9 km. uzaklıkta, Konya iline bağlı bir kaza merkezi olup, denizden yüksekliği 1.015 m. (demiryolu istasyonu 964 m.)'dir. Şehir, ovadan başlıyarak Akşehir deresi boyunca yamaçlara doğru yayılıp, dağın eteğinde genişler. Konya'yı Afyon üzerinden Ege kıyılarına (İzmir), Eskişehir üzerinden Marmara denizine (İstanbul) bağlayan işlek karayolu buradan geçer. Burası, Sultan dağlarını aşan diğer bir yolla da Göller bölgesine bağlanır. Akşehir, daha eski devirlerde Firikya-Kapadokya arasında mühim bir konak yeri olan *Philomelion*'un yerinde kurulmuştur. Önce Selçukluların, sonra Karaman-oğullarının hâkimiyetine geçen şehir, Osmanlılar devrinde ilk olarak XIV. yüzyıl sonlarında Yıldırım Bayezid tarafından ele geçirilmiş, Ankara muhârebesinde Timur'a esir düşen Bayezid, bir süre sonra burada ölmüştür (mart 1403). Burası, Osmanlı hâkimiyeti altında önce Karaman eyâletine sancak olarak bağlanmış, 1864'te Konya vilâyetinin bir kazası hâline getirilmiştir. Millî Mücâdele sırasında, Sakarya savaşından sonra, Garp Cephesi Karargâhı Akşehir'de kurulmuş ve 26 ağustos 1922'de başlıyan Büyük Taarruz'a da burada karar verilmişti. O zaman karargâh olarak kullanılan belediye binası şimdi müze hâline getirilmiştir. Selçuklu devri baş vezirlerinden Sâhib Ata Fahreddin Ali'nin 1250'de yaptırmış olduğu, şimdi Taş Medrese diye anılan bina da, Eski Eserler Müzesi olarak kullanılmaktadır. Nasreddin Hoca'nın Akşehir'deki türbesinde her yıl törenler yapılmaktadır. Cumhuriyet devrinde 1927 sayımında 9.293 olarak tesbit edilen nüfus, 1970'te 32.591'e varmıştır.

Bibliyografya: Evliyâ Çelebî, *Seyahatnâme*, II, 15 v. dd.; Kâtib Çelebi, *Cihannümâ*, s. 619; V. Cuinet, *La Turquie d'Asie*, I, 803, 818; *Konya ili yıllığı* (Ankara, 1967).

DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Yeni İpek Yolu [Konya Kitabı VI, ö.s.], Konya 2003, s. 93-98.

D. 1986

ANADOLU'DA SELÇUKLU DÖNEMİ YERLEŞME POLİTİKALARI ve MEKÂN ORGANİZASYONLARI ÜZERİNE GÖRÜŞLER; AKŞEHİR (XII. - XIII. YÜZYILLAR)

*Koray ÖZCAN**

ÖZET

Bu araştırma Anadolu'da Selçuklu yerleşme politikaları kapsamında, dönemin özgün yazılı kaynaklarına ve arkeolojik-mimarî kalıtlara mekan boyutu kazandırarak, Selçuklu döneminde Akşehir kentinin mekân organizasyonunu belirlemeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Sözcükler: Akşehir, Selçuklu Dönemi, Mekân Organizasyonu

ABSTRACT

The aim of this study is to state spatial organisation of Akşehir in the Seljukian period by using the data from unique written sources and architectural-archaeological inheritances.

Key Words: Akşehir, Seljukian Period, Spatial Organization

* Araştırma Görevlisi, Selçuk Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Plânlama Bölümü.

Yeni İpek Yolu [Konya Kitabı VII, ö.s.] Konya 2004, s. 169-181.

D-1986

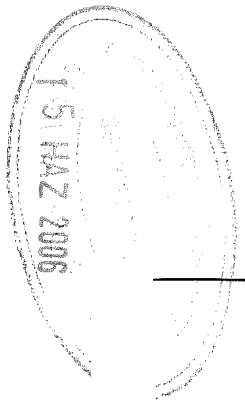

KONYA VİLÂYETİ SALNAMELERİNE GÖRE AKŞEHİR KAZASI[1]

Osman AKANDERE*

ÖZET

Bu çalışmada Konya Vilâyeti Salnamelerine dayanılarak Akşehir Kazası'nın mülkî, idarî, sosyal ve kültürel yönleri ile ticarî ve sınaî yapısı hakkında bilgi verilmeye çalışılmıştır. Bu bilgiler verilmeye çalışılırken 1868-1914 yılları arasındaki Konya Vilâyeti Salnameleri ele alınıp, incelenmiştir.

Yapılan incelemeler sonunda Akşehir Kazasının vilâyet içerisinde önemli bir konuma sahip olduğu, gerek mülkî, idarî, sosyal ve kültürel bakımdan, gerekse ticarî ve sınaî bakımından düzenli bir yapıya sahip olduğu görülmüştür. Akşehir'in bu düzenli yapısı çalışmada verilen tablolar ve istatistiki bilgiler ile de ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Akşehir Kazası, Konya Vilâyeti, Konya Vilâyeti Salnameleri

ABSTRACT

AKŞEHIR TOWN, ACCORDING TO THE YEARBOOKS OF KONYA PROVINCE

In this study, some information is given about the civil administration, social and cultural aspects, besides, the construction of trade and industry of Akşehir town, based on yearbooks of Konya province. While doing this, the yearbooks of Konya province between 1868-1914 were examined.

As a result of the research, it has been seen that Akşehir has got an important place and has got proper and tidy construction in the province, as either in civil administration, social and culturel or trade and industrial aspects. The proper construction of Akşehir was illustrated by the tables and supported by the statistical data.

* *Doç. Dr. Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi.*

AKŞEHİR

Факсимиле

Sosyal Bilimler Dergisi C. 7 / Sayı: 17 , Bişkek 2007 , s. 109 - 121.

D 2434

Türkiye Diyanet Vakfı Kütüphanesi Tarih Araştırmaları Merkezi

XIX. YÜZYILIN VE ANADOLU'NUN ORTASINDA AKŞEHİR

Doç. Dr. Muhittin TUŞ
Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi

Özet

Akşehir, Anadolu'nun ortasında bir kasabadır. XIX. yüzyılda Osmanlı siyasi ve sosyal yapısının etkislerini hissettiren bir yerleşim yeridir. XIX. yüzyılın ortasında düzenlenen kayıtlara göre Akşehir'de ne kadar hane vardır. Ayrıca burada hangi mahalleler bulunuyor. Zirai toplumun bir parçası olan Akşehir'de hangi meslekleri vardır. Bu meslekler de tanımlanarak niteliklerine göre tasnifi yapılmıştır. Mevcut iş bölümü hangi boyuttadır. Nasıl bir şehir karakter taşıdığı ortaya konmaya çalışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Akşehir, Osmanlı, meslekler, hane halkı, zirai toplum.

AKŞEHIR: THE CITY IN THE CENTER OF ANATOLIA IN 19th CENTURY

Abstract

Akşehir is a small town in the center of Anatolia. It is a settlement, which gives an opinion of political and social structure of Ottoman in 19th century. How many houses existed in Akşehir based on Ottoman Archives arranged in 19th century? In addition, which household existed? Which crafts existed in Aksehir where an agricultural society lived? These crafts were defined and classified according to their characteristics. How was the level of work division among Aksehir people? In short, it is being tried to show agricultural and social structure of the Aksehir in 19th Century.

Key Words: Akşehir, Ottoman, crafts, household, agricultural society.

Hemen her toplum, ihtiyaçlarına göre sosyal ve siyasal sistemini düzenlemekte (Ortaylı, 1974; Özdemır, 1986; Çadırcı, 1991); gerektiğinde bu yönde gerek eskileri yeniden, gerekse çok farklı bir uygulamayı ilk defa gündemine almaktadır(Eren, 1979; Seyitdanlıoğlu, 2002). Osmanlı Devleti de, XIX. yüzyılda bir çok alanda yukarıdakilerin her ikisini de icra etmiştir(Karal, 1983). Bu meyanda, aslında Osmanlı'nın kuruluşundan beri yapılmakta olan(Özel, 2001) ve adına "tahrir" dediğimiz sayım uygulamasını(Bruce, 1981), bu dönemde askerî beklentilerine uygun olarak 1831 nüfus sayımı(Karal, 1997; Akbal, 1961; Çadırcı, 1980) ile Tanzimat'tan sonra başlatılan malî beklentilerine göre 1844'de yapılan sayımını zikredebiliriz (Çakır, 2001a; Sener, 1990). Bu dönemde yapılan sayımlara, vergi, kişilerin elde ettiği gelire göre alınmasına karar verildiğinden (Öztürk,

MADDE YAYINLANDIKTAN SONRA GELEN DÖKÜMAN
22 ARALIK 1992
Dergi / Kitap
Kütüphanede Mevcuttur

OTAM (Ank. Üniv. Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi) yıl: 1, sayı: 1 (Haziran-1990) Ankara, s. 127-161.

AKŞEHİR SANCAĞINDAKİ DİRLİKLERİN III. MURAD DEVRİNDEKİ DURUMU VE 1583/991 TARİHLİ AKŞEHİR SANCAĞI İCMAL DEFTERİ

Dr. M. Akif ERDOĞRU*

Akşehir, Konya'nın kuzeybatısında yer alır.[1] Eski İstanbul-Konya-Bağdat ticaret yolunu üzerinde bulunmasından dolayı tarih boyunca önemli bir yer olmuştur. Özellikle Karamanlılar devrinde Beyşehirle birlikte Karaman eyâletinin batı ucunu teşkil etmesi şehrin önemini bir kat daha artırmıştır.

Osmanlıların Akşehir'le ilk olarak 1382 tarihinde ilgilendikleri görülür. Aynı tarihte, I.Murad, şehri "*satu-pazar*" neticesinde Beyşehir, Şarkîkaraağaç, Isparta, Seydişehir ve Yalvaç şehirleriyle birlikte Hamîdoğlu Hüseyin Bey'den satın almıştır.[2] Ancak daha sonraki tarihlerde şehirde Osmanlı hakimiyetinin sağlanamadığı anlaşılmaktadır. Zira şehir, 1466 tarihine kadar Osmanlılarla Karamanlılar arasında çok sık olarak el değiştirmiştir. Osmanlı vekayinâmelerine göre şehir, 1392'de Yıldırım Bâyezid,[3] 1402'de Timur, 1414'de Çelebi Sultan Mehmed[4]

* Ankara Üniversitesi, D.T.C. Fakültesi Genel Türk Tarihi Anabilimdalı.

1 Akşehir hakkında daha fazla bilgi için şu araştırmaya bakılmalıdır: İbrahim Hakkı Konyalı, *Nasreddin Hocanın Şehri Akşehir Tarihi, Turistik Kılavuz*, İstanbul 1945.

2 Aşıkpaşazâde Tarihinde bu olay şöyle anlatılır: "...Hamîdoğlı'nın elçisi gelmişdi. Anında bir va'de olunmuşdı. Hamîdoğlı Hüseyin Beg vilâyetini Murad Han Gazi'ye satdı. İmdi ol ahd üzere Murad Han yüridi Kütahya'ya çıkdı. Hamîdoğlı dahi bildikim kendüye gelir, adem gönderdi eyitdikim: "*ben ahd üzerine durmuşam*" dedi. "Akşehri'ni ve Beyşehri'ni ve Seydişehri'ni ve Karaağaç'ı istedin" dedi. Tiz mektub gönderdi şer'le satu pazar eyledi. Murad Han Gazi dahi adem gönderdi satun aldığı vilâyeti zabt etdirdi...", *Aşıkpaşazâde Tarihi*, Ali tab'ı, İst. 1332, s.59; *Neşri Tarihi*, I, Ankara 1987, s.209. Feridun Bey, satış için "*ibtiyâ'-ı şer*" kelimesini kullanır (*Feridun Bey Münşeatı*, İst.1274, s.110).

3 *Neşri Tarihi*, I, s.321.

4 "Anı beyan ederkim Sultan Mehmed leşker-i azîm cem etdi doğru Karaman'a tevecciih etdi. Akşehir'e çıkdı vardı. Akşehir'den Ilğın'a gitmek istedi. İşitdikim Karamanoğlu Çigil'den gelirmiş, Sultan Mehmed Han kulu Bayezid Paşa'yı karşı gönderdi, Çigil'de uğraşdılar. Bayezid Paşa Karamanoğlu'nu tutdı andan Konya'ya tevecciih etdiler. Karamanoğlu Mehmed Bey ele girdi, büyük oğlu Mustafa Bey dahi ele girdi sulh etdiler. Akşehiri ve Seydişehri'ni ve Oklığı ve Beyşehri'ni ve Sivrihisar'ı, Çamardıhisarı'nı ve Nigde'yi bunlara verdi tamam sulh etdiler", *Aşıkpaşazâde Tarihi*, s.88; *Neşri Tarihi*, II, s.529.

Diyerek elini sıktım ve kapıyı açmaya yeltendim. Kapıyı kendisi açarak:

—Güle güle mebus efendi

Sözleri ile o içeride kaldı."[10]

3 KASIM 2006

Sonuç

Yunus Nâdi-Mussolini görüşmesi yapıldığı dönemde Türk[11] ve İtalyan basınında büyük yankılar meydana getirmiştir. Yunus Nâdi'nin görüşmeyi bir gazeteci olarak yapmıştır. Bu nedenden ötürüdür ki, mülâkat öncesinde Yunus Nâdi'nin gazeteci kimliği ön plana çıkmıştır. Nitekim Başbakanlık Basın Müdürü tarafından Yunus Nâdi Bey şerefine birer ziyafet vermiştir.[12] Fakat sadece bir gazeteci değil aynı zamanda da bir milletvekili olması görüşmeye siyasi bir nitelik de katmıştır. Çünkü Yunus Nâdi Bey'in, Atatürk'e yakın bir milletvekili olması röportaj, gazeteci-devlet adamı görüşmesinin ötesine taşımıştır. Aynı zamanda bir siyasetçi olması sebebiyle Mussolini'nin Yunus Nâdi ile uzun bir görüşme yapması, İtalyan liderin Türkiye'ye verdi öneme işaret olarak değerlendirilmiştir. Her ne kadar ilişkiler Türkiye'nin istediği düzeye hiçbir zaman gelmemişse de, sonraki dönemde de Mussolini, Türk basını için ilgi çekici olma özelliğini sürdürmüştür. Bu ilgiyi tam olarak ortaya koymanın daha kapsamı bir çalışmanın konusu olduğuna şüphe yoktur. Biz bu yazıyla; o dönemde Türkiye'nin politika oluşturmasında rol oynayan bir gazeteci-siyasetçinin Mussolini hakkındaki düşünce ve izlenimlerini aktarmak suretiyle o dönem hakkında genel bir fikir vermeye çalıştık.

10 Yunus Nâdi, "Mussolini Nasıl ve Ne için çalışıyor?", *Cumhuriyet,* 20 Haziran 1928, s.1–2.

11 Bu görüşmeden söz eden Türk gazetelerine misal olarak Hâkimiyet-i Milliye gazetesi verilebilir. Adı geçen gazete Yunus Nâdi-Mussolini görüşmesinin geniş bir özetini vermiştir. *Hâkimiyet-i Milliye*, 20 Haziran 1928, s.3.

12 *Cumhuriyet,* 14 Haziran 1928, s.1, *Hâkimiyet-i Milliye,* 14 Haziran 1928, s. 2, 15 Haziran 1928, s.3.

Doğumunun 65. Yılında Prof. Dr. Tuncer Baykara'ya Armanağan: Tarih Yazıları; derleyen: M. Akif Erdoğru, İstanbul 2006, s. 127-157. İSAM 144267

TAHRİR DEFTERLERİNE GÖRE AKŞEHİR ZAVİYELERİ

Alpaslan Demir*

Istılah olarak zâviye, "herhangi bir tarikata mensup dervişlerin, bir şeyhin idaresinde topluca yaşadıkları ve gelip geçen yolculara bedava yiyecek, içecek ve yatacak yer sağlayan, yerleşme merkezlerinde veya yol üzerindeki bina veya bina topluluğu"nu ifade etmektedir?[1] Gerek Selçuklu gerekse Osmanlı Devletlerinde Anadolu ve Rumeli'nin Türkleşmesi ve İslamlaşması için önemli görevler icra ettiğini gördüğümüz zaviyelerin[2], Anadolu'nun harap ve boş kalmış bölgelerinin iskânını temin ederek, atıl durumdaki toprakların işlenip şen ve abadan hale getirilmesiyle devlete gelir sağlamak;[3] bulundukları bölgenin asayişini temin etmek;[4] han ve kervan-

* Arş. Gör., Gazi Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü.

1 A.Yaşar Ocak – Süreyya Faruki, "Zâviye", *İ.A.*, MEB. Yay., C. 13, İstanbul, 1993, s. 468.

2 Ömer Lütfü Barkan-Enver Meriçli, *Hüdavendigar Livası Tahrir Defterleri I*, TTK Yay., Ankara, 1988, s. 133-134.

3 Bununla ilgili tahrirlerde pek çok örnek mevcuttur. Örneğin, "Mezra'a-i Göz Açan (Tokat'a bağlı Kilmigad nahiyesinde) Kafir zamanından berü virane olub şenledüb zaviye bünyad idüb ayende ve revendeye hıdmet itmek içün Derviş İlbeyi'ye virülmüş ber muceb-i berat-ı sultani sebt-i defter olundu", TD 79, s. 98; "Mezra'a-i Küçük Saru Kaya Haric ez-defter harabe şenledüb zaviye bünyad idüb Derviş Mehmed mâlikanesiyle", TD 79, s. 98; "Mezra'a-i Deliklü Kaya haric ez-defter şenledüb ayende ve revendeye hıdmet içün mâlikanesiyle tasarruf virülmüş ber muceb-i berat-ı sultani sebt-i defter olundu", TD 79, s. 99; "Karye-i Yaka Viran tâbi'-i Sivas haric ez-defter mâlikane der tasarruf-ı İsfendiyar (zaviyedar olarak kayıtlıdır) şenledüb ayendeye ve revendeye hıdmet idermiş", TD 79, s. 623.

4 Rifat Özdemir, "Osmanlı Devleti'nin Tarikat,Tekye ve Zâviyelere Karşı Siyaseti", *OTAM*, Sayı 5, Ankara, 1994, s. 265-266; Saim Savaş, *Bir Tekkenin Dini ve Sosyal Tarihi Sivas Ali Baba Zaviyesi*, Dergâh Yay., İstanbul, 1992, s. 104-105.

AKŞEHİR'DE BULUNAN SÜSLEMELİ TÜRK MEZAR TAŞLARI

Yusuf BENLİ

Danışman : Yrd.Doç.Dr.Yaşar ERDEMİR
1992, Sayfa: 273

Türk Sanatı içinde mezar taşlarının önemli bir yeri vardır. Türklerin günlük hayatlarından önemli sosyal, kültürel ve ekonomik özelliklerini aktarmaktadır.

Akşehir mezar taşlarından 14-15.yüzyıl dilimi içindeki kültür mirasımız incelenmiştir. Bunlardan 25 tanesi figürlü, 19 tanesi sanatkarlı, 26 tanesi de tezyinlidir. Figürlü mezar taşlarında kompozisyonlar, avcı sahnesi, gergef dokuyan kadın figürlü sahne, bağdaş kurarak oturmuş şekilde figürlü sahne, yürür şekilde figürlü sahne, dizleri üzerine oturmuş figürlü sahneler şeklinde resmedilmiştir. Sanaatkarı belli taşlardan 4 tanesinde ressam ismi, 7 tanesinde taşı yontan ustanın ismi bulunmaktadır.

Akşehir mezar taşlarında genel olarak süslemede rumi, palmet, lotus ve hata-i motifleri içiçe işlenmiştir. Eşya motiflerinden değişik varyasyonlarda kandiller, stilize edilmiş şamdan ve ibrik motifleri işlenmiştir. Figürlü süslemede insan, kuş, tilki ve at figürleri resmedilmiştir. Rozet motifleri doldurucu elaman olarak kullanılmıştır. Bordürler geometrik ve nebati süslemeli yatay ve dikey işlenmiştir. Kitabeler genellikle süslü hat ile yazılmıştır. Arapça ve Farsça lisan kullanılmıştır.

Süsleme kompozisyonlarında simetri hakimdir. 14.yy'da rumi ve palmet motifleri küçük, 15.yy'da bu motifler büyümektedir. Mezar taşlarının formu yuvarlak dilimli üçgen alınlıklı, yan kenarlarda sütunceler ve zar başlıklardan oluşmaktadır.

Akşehir'de eski mezar taşları gün geçtikçe kaybolmaktadır. Bunların kurtarılması için mahalli yönetimlerin bu konu üzerine eğilmesi gerekmektedir.

***

DECORATED TURKISH TOMBSTONES FOUND IN AKŞEHİR

Turks art from withen greven stones impartant have. Turks live is important soscial, culture and ekonomic to turn over peculievity.

Akşehir greven stones 14-15. Century strip from withen culture heritage to esemine. There are 25 grain figurs, 19 grain artisan, 26 grain adornmands. Greven stones figürs composiones huter stage, embroidery frame weaver womens figür stage, to put inaparation still figür stage, to sit kneting on the knes figür stage, to sit crosslegged figür stage to drow.

Artison obvious stones 4 grain pointer, 7 grain workmen name tobe present. Akşehir greven stones in generally decaration rumi palmet, lotus, hata'i motifes in the inside to work. This is motifes chanped still oil lamp, candlesticks, water ever motifes to work. Figürs decoration people, bird, horse, fox figürs to work. Rozet motifs are asistans element. Bordures geometrics and botanices are decoration horizontal and vertical are work. In scription sülüs caligrabhy. Arabic and Fars languvach.

Compation decoration symetric dominating. 14. Century rumis and palmets motifes smally 15. Century however this motifes bigly. Graven stones froms round strip treiangle face piller and dice cap tobe lost. There are keep.

Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Tez Özetleri 1990-1998, Konya, 1999. İSAM-DN:7507 5

cilt: II

Sanat Tarihi Anabilim Dalı
Yüksek lisans tezi

18 EYLÜL 2002

T.C. KÜLTÜR BAKANLIĞI YAYINLARI/1698
Yayımlar Dairesi Başkanlığı
Sanat Eserleri Dizisi / 126

AKŞEHİR VE KÖYLERİNDEKİ TÜRK ANITLARI

Yekta DEMİRALP

MATBAA VE DOKÜMANTASYON
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
16 EYLÜL 1997

Türkiye Diyanet Vakfı
İslâm Araştırmaları Merkezi
Kütüphanesi

Dem. No:	49696
Tas. No:	724.95615 DEM.A

Ankara-1996

SÜGEN Yücel, **Mistik Hint Astrolojisi**, İstanbul, 2000.

TEVHİD Ahmed, **Müze-i Humayn Meskukat Kadimiyye İslâmiyye Kataloğu**, İstanbul, 1321.

TEBRİZİ Kasravi S.A., **Tarihce-i Şir-i Hurşid**, Tahran, 1930.

WELLESZ Emmy, "An Early al-Sufi Manuscript in the Bodleian Library in Oxford", **Ars Orientalis**, III, 1959,1-26.

I. ULUSLAR ARASI SELÇUKLU KÜLTÜR VE MEDENİYETİ KONGRESİ.
Bildiriler I.cilt, Konya-2001, s. 219-223.
DN: 82586

MADDE ... SONRA ... 05 MART 2002

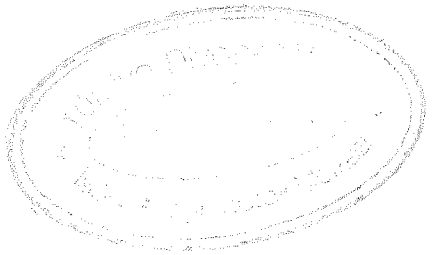

AKŞEHİR KENTİ TARİHİ KENT DOKUSU

*Çiğdem ÇİFTÇİ**

Akşehir kenti "Türk Mimari Eserleri", Erken Türk Dönemi, Akşehir Kent Dokusuna tanıklık eden en önemli belgelerdir. Kentin tarihi dokusunda halen ayakta kalan toplam 38 adet Türk Mimari Eserinin, %55'i Selçuklu ve Beylikler Dönemi'ne aittir. Bu eski ve özgün mimari eserlerin sayısal çokluğu, ve kısmen orijinal haliyle ayakta kalan Son Osmanlı Dönemi Sivil Mimarlık yapıları, Akşehir Kent Dokusunun çalışma alanı olarak seçilmesini nedenlemiştir.

Araştırma iki aşamadan oluşmaktadır;

Birinci aşama; Selçuklu Dönemi kent elemanlarının kronolojik gelişimi ve toponomik yapısının oluşturulması,

İkinci aşama; günümüzde kısmen mevcut olan, Son Osmanlı Dönemi kent dokusunun görsel değerlendirmesine dayanarak, Erken Türk Dönemi'ne ait gelişimin kestirilmesidir.

Historical City Texture of Akşehir City

"Turkish Architecture works" of Akşehir city are the most important documents that withessed the City Texture of Akşehir during the Early Turkish Period. Of the total 38 pieces Turkish Architecture works still survicing as the part of historical texture of the city, a portron of 55% belong to the Seljuk and Beys Period [SAMUR, 1990]. The greatness in guantity of these old and original architecture works, along with the civil architectural buildings of the late ottoman period, which are still standing withintheir partly original forms, caused us to choose Akşehir City Texture as oulr field of study.

This study has been designed on the basis of two phases:

The First stage: Chronological development of Seljuk Period City elements and formation of its toponomic framawork.

* Yrd. Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi, Mühendislik Mimarlık Fak., Şehir ve Bölge Pl. Böl., Konya.

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
YENİÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI

KANÛNÎ ZAMANINDA AKŞEHİR KAZÂSI

(DOKTORA TEZİ)

2 HAZİRAN 2003

DANIŞMAN
Prof.Dr. Nejat GÖYÜNÇ

HAZIRLAYAN
Alâeddin CEYLÂN

Türkiye Diyanet Vakfı
İslâm Araştırmaları Merkezi
Kütüphanesi

Dem. No:	80367
Tas. No:	956.0724 CEY.K

154

KONYA-1993

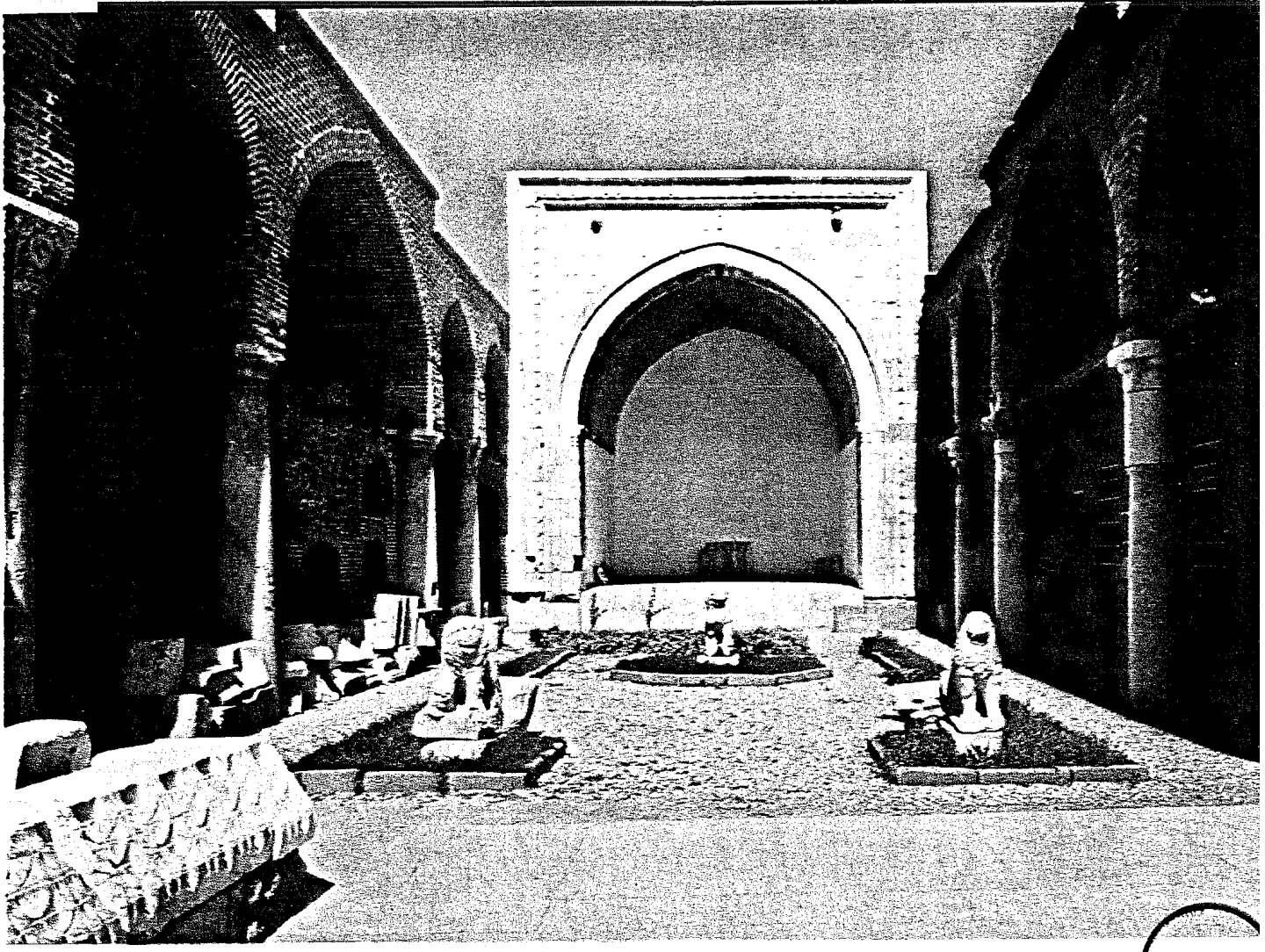

Akşehir'de Taş Medrese mermer baş eyvân ve revaklar - Stone Medresseh, Aksehir. Marble eyvan colonnades.

6

AKŞEHİR'DE SELÇUKLU ESERLERİ

23 TEMMUZ 1993
Kütüphanesi
MADRE YAYINLARDIKTAN
SONRA GELEN DÖKÜMAN

ALİ MERİÇ
Akşehir Müzesi Müdürü

Fotoğraflar :
Sami GÜNER

Türkiye Diyanet Vakfı
Kütüphanesi
İslâm Ansiklopedisi

Akşehir doğuyu batıya bağlayan önemli kervan yollarından biri üzerinde ve Sultan Dağlarının Akşehir Gölü ile Ovasına hakim eteğinde kurulmuştur. Bu stratejik durumuyla da ilgiyi üzerine çekmiş, çeşitli hakimiyetler altında yaşamıştır.

Roma devrinde kalesiyle, hamamıyla imar edilmiş bir şehirdi. Bu durum, Haçlı Seferleri sırasında yağma edilerek yakılıp yıkılmasına kadar devam etti.

Şehir, Selçukluların hakimiyetine girince yeniden gelişmeye başladı. XIII. yüzyılda yapılan mimari eserlerle eski güzelliğine tekrar erişti. Eskiden **Philomelium** olan adı da Akşehir'le değiştirildi.

AKŞEHİRDEKİ SELÇUKLU ESERLERİ

ULU CAMİ : H. 610 (M. 1213) tarihinde Ebu Sait İbrahim tarafından yaptırılan minaresinden önce yapıldığı kabul edilmekte, I. Alâeddin Keykubat tarafından da genişletilip onarıldığı bilinmektedir.

Yapılan tadillerle eski durumu kaybolmuş olan cami,

Türkiyemiz, c. IX/sayı: 25, Haziran - 1978, İstanbul, s. 1-4

28 TEMMUZ 199. MADDE YAYINLANDIKTAN SONRA GELEN DÖKÜMAN

420) Niğde Il Yïllïgï : 1967:
Ankara, [1968]. 12 + 295 S. + zahlr. Abb. + Tab..
(Nigde)
Sign.:58884

421) Niğde Ticaret ve Sanayi Odasï Rehberi 1985:
Ankara, Arba, 1984. 74 S..
(Araştïrma Basïm Yayïn Tic. Ltd. Şirketi Rehber; 1)
(Nigde)
Sign.:60026

- Niğde
- Akşehir
- Konyalï, İbrahim Hakkï
- Hacïbektaş müzesi
- Aksaray

422) Konyalï, Ibrahim Hakkï:
Abideleri ve Kitabeleri ile Niğde Aksaray Tarihi.. Istanbul, 1974. 23 + 1409 S.. Bd. 1.
(Nigde)
Sign.:55514

423) Konyalï, Ibrahim Hakkï:
Abideleri ve Kitabeleri ile Niğde Aksaray Tarihi. (Ve Ortaköy Tarihi) / hazïrlayan Nicole ve Michel Thierry. Istanbul, 1975. + 2747-3309 S. : Zahlr. Abb. + 1 Karte. Bd. 2.
(Nigde)
Sign.:55514

424) Konyalï, Ibrahim Hakkï:
Nasreddin Hocanïn Şehri Akşehir. Tarihi- Turistik Kïlavuz. Istanbul, 1945. 856 S. : 1 Karte.
(Nigde)
Sign.:55744

425) Gabriel, Albert:
Niğde Türk Anïtlarï / çeviren Ahmed Akif Tütenk. Ankara, 1962. 91 S. : zahlr. Abb. + Tab. + Karten.
(Nigde)
Sign.:55174

426) Galanti, Avram:
Niğde ve Bor Tarihi. Istanbul, Tan Matbaasï, 1951. 77 S..
(Nigde)
Sign.:58717

427) Hacïbektaş Müzesi Rehberi:
/ hazïrlayan Abdullah Taşdelen ve Ali Sümer. Ankara, 1976. 80 S. : zahlr. Abb..
(Hacï Bektaş Anïtlar Derneği Yayïnï : 5)
(Nigde)
Sign.:62846

MADDE YAZ
SONRA GELEN DÖKÜMAN
28 TEMMUZ 199

374) Akşehir:
: Nasreddin Hoca Diyarï. Istanbul, 1956. 63 S. : zahlr. Ill., Tab. u. Kt..
(Konya)
Sign.:63358

دائرة المعارف بزرگ اسلامی

جلد

اول

تهران، ۱۳۶۷

A. Hallaçoğlu Ö. Rea 1989

آق شَهْر، (تلفظ کنونی: آق شِهِر[1]) شهری در آناتولی مرکزی در ترکیه، واقع در دامنهٔ کوه سلطان داغ در ۱۳۵ کیلومتری شمال غربی شهر قدیمی قونیه و ۲۳ کیلومتری جنوب شرقی آفیون قره‌حصار، دارای ۴۰٬۳۱۲ نفر جمعیت (سرشماری ۱۹۸۰م)، °۲۹ و ′۱۵ طول شرقی و °۳۸ و ′۱۳ عرض شمالی و ۱٬۰۰۰ متر ارتفاع از سطح دریا. این شهر مرکز ایلجه، یا شهرستانی به همین نام از توابع ایل (استان) قونیه است. در شمال آن دریاچه‌ای همنام (آق شهر) است و رودخانه‌ای که از شرق شهر می‌گذرد، در شمال شرقی به این دریاچه می‌ریزد. این دریاچه را ابن‌خردادبه (ص ۱۰۱) باسلیون خوانده است و رومیان آن را دریاچهٔ چهل شهید نامیده‌اند (لسترنج، ۱۶۱). در کنار آق شهر جلگهٔ بسیار وسیع و همواری به همان نام با بیش از ۸۲ قصبه و روستا قرار گرفته است. شهر، هوایی معتدل دارد و به سبب فراوانی آب، دارای باغها و بوستانهای بی‌شمار و منظره‌ای بس دلپذیر است.

سابقهٔ تاریخی: آق شهر (شهر سفید) ترکیبی از «آق» ترکی به معنای سپید و «شهر» فارسی است. این نامگذاری ظاهراً از گل سفیدی که در آنجا فراوان و مشهور است گرفته شده است (بستانی، ۱۱۸/۱). در نامهای قدیمی آق‌شهر، اختلاف‌نظرهایی دیده می‌شود. یک روایت آنجا را «انطاکیهٔ پیسیدیا»[2] و روایتی دیگر «سوریوم»[3] می‌داند. نیز استرابن این شهر را همان «فیلوملیوم»[4] قدیمی دانسته است (*قاموس‌الاعلام* ترکی؛ قس: *دایرةالمعارف اسلام*) در منابع قدیم اسلامی هم نامش به صورتهای آقْشَر، آخْشَر و آخْشَهْر آمده است (*دایرةالمعارف اسلام*). آق شهر نخستین بار در ۴۹۵ ق/۱۱۰۲م که هنوز فیلوملیوم نامیده می‌شد، توسط جنگجویان صلیبی تسخیر و تاراج گشت. سپس در ۵۰۹ ق/۱۱۱۵م آلکسیوس امپراتور بیزانس، سپاهیان ملکشاه پسر قلیچ ارسلان سلجوقی را در حوالی این شهر شکست داد (رانسیمان، ۳۲/۲، ۱۶۰، ۲۳۹). نام آق شهر در تواریخ دورهٔ سلجوقی مکرر یاد شده است (آق سرایی، صص ۷۴، ۱۲۲، ۱۵۰؛ ابن‌بی‌بی، صص ۸، ۱۰۲، ۱۵۰، ۲۱۳). به هنگام ضعف سلجوقیان این شهر به دست امرای قرامان افتاد (*دایرةالمعارف اسلام*). اما اندکی بعد، چیرگی بنی‌قرامان بر آق شهر با شکست آنان به دست بایزید اول در اوایل ۸۰۵ ق/۱۴۰۲م، به پایان رسید (باسورث، ۲۰۶). این شهر از این زمان به بعد جزء متصرفات عثمانی گردید. در اواخر ۸۰۵ ق/۱۴۰۲م ایلدرم بایزید سلطان بخت برگشتهٔ عثمانی، که در جنگ آنقره از تیمور به سختی شکست خورده بود، در آق شهر از غصه درگذشت (یزدی، ۳۴۸/۲ ــ ۳۴۹) و شهر به تصرف تیمور درآمد. تیمور پس از مرگ بایزید، ممالک قرامان را به اضافهٔ آق شهر به محمد یک قرمان اوغلو

---

1. āqšeher 2. Antioch of pisidia 3. Surium 4. Philomelium

Akşehir

آقْ شَهْر، شهری در شمال شرقی آنا تولی (ترکیهٔ کنونی) که در جنوب غربی قره حصار شرقی (شِبین) و جنوب شرقی قویول حصار و شمال شرقی شهر زاره جای داشته است. صحرای میان این شهر و رودخانهٔ معروف کَلْکِتْ ایرماق (در نقشه‌های جدید: کلکت چای) و سوشهری امروز را صحرای آق شهر می‌نامیدند (طهرانی، حواشی مصححان، ۴۲). آق شهر در اصل به معنای «شهر سفید» است، اما جغرافی‌دانان دربارهٔ وجه تسمیهٔ آن مطلبی ننوشته‌اند. به گفتهٔ تشنر[1] ضبط این واژه در منابع ترکی به صورتهای آق شهر و آکشر یا آشکر[2] آمده و پیتزی گانی (در ۷۶۸ ق/۱۳۶۷م) آن را به شکل آزکر[3] ضبط کرده است (*دانشنامهٔ ایران و اسلام*).

نام این شهر در منابع پیش از مغول نیامده است. در دوران مغول، ظاهراً رشیدالدّین فضل‌الله (د ۷۱۸ ق/۱۳۱۸م) نخستین کسی است که به نام این شهر اشاره کرده. وی در ذکر رویدادهای ۶۹۸ ق/۱۲۹۹ م می‌گوید: «.... به صحرای آق شهر ارزنجان ملاقات افتاد» (ص ۱۲۲). و از جغرافی‌دانان، نخستین بار حمدالله مستوفی (د ۷۵۰ ق/۱۳۴۹ م) نام آن را آورده می‌گوید: «آق سرا از اقلیم چهارم است... آق شهر ارزنجان بر هفت فرسنگی آنجاست» (ص ۹۵) و نیز می‌گوید: «از ارزنجان تا دیه خواجه احمد پنج فرسنگ، ازو تا ارزنجک هفت فرسنگ، ازو تا آق شهر هشت فرسنگ» (ص ۱۸۳).

از آق شهر در تاریخ سلاله‌های ترکمان (قراقویونلو و آق قویونلو، ۹ ق/۱۵م) نیز نام برده شده است (طهرانی، ۴۲/۱، ۹۰، ۱۵۰، ۲۰۶). آق‌شهر بعدها از سوی علی بیک یکی از امیران قرامان که داماد سلطان مراد خان غازی (عثمانی) شده بود، به عنوان مهریّه به دختر او بخشیده شد (اسناد و مکاتبات، ۲۶، حاشیه). آق شهر بار دیگر در زمان شاه طهماسب اول توسط فرزندش اسماعیل میرزا مورد حمله قرار گرفت و به تصرف سپاه ایران درآمد، ولی اندکی بعد شاه طهماسب آنجا را با توابع آن به کیخسرو نام و فرزندش که با هدایای فراوان به درگاه او آمده بودند، بخشید (قمی، ۳۳۰/۱، ۳۵۲). در میان مؤلفین قدیم، حاجی خلیفه (د۱۰۶۷ ق/ ۱۶۵۷م) آخرین کسی است که از آق شهر نام برده است (*دانشنامهٔ ایران و اسلام*). امروزه از آق شهرِ ارزنجان در نقشه‌های ترکیه اثری نیست و شاید دهکدهٔ گوزَلْلَر یا اَزْبِدَرِ امروز همان آق شهر قدیم باشد.

---

1. F.Taeschner 2. Akshar, Ashkar 3. Azcar

Darett'il-Maarifi Buyuk Islam Ans.
s. 499-500, Tahran (1979)

Diyanet Vakfı
Kütüphanesi
İslâm Ansiklopedisi

IMADDE YAYINLANDIKTAN
SONRA GELEN BÖLÜMAN
30.3.90

Akşehir (395)

a ici-Harandi
Mehl.

Diyanet Vakfı
İslâm Ansiklopedisi

6414-5
892.7
KAL.S

صُبْحُ الأَعْشَى

في

صِنَاعَةِ الإِنْشَا

تأليف

أحمد بن علي القلقشندي
المتوفى ٨٢١ هجرية - ١٤١٨ ميلادية

شرحه وعلّق عليه وقابل نصوصه

نبيل خالد الخطيب

الجزء الخامس

- ضُبِطَت وقُوبِلَت على طبعة دار الكتب المصرية وعلى المصادر الأساسية لنصوص الكتاب.
- مُذيلة باستدراكات وتصويبات وهوامش توضيحية.
- مُستفيدة من الدراسات والأبحاث التي كُتبت حول هذا السِّفر النفيس من مكتبتنا العربية.

دار الكتب العلمية
بيروت - لبنان

وفتح السين والراء المهملتين وألف في الآخر، وربَّما أُبدلت السين صاداً مهملة. قال: ويقال إن أصلها (أَخْ سرا) يعني بالخاء المعجمة بدل القاف. وموقعها في الإقليم الخامس من الأقاليم السبعة. قال في « الأطوال »: حيثُ الطولُ خمسٌ وسبعون درجةً، والعرضُ أربعون درجة. قال في « تقويم البُلْدان »: وهي مدينةٌ ذاتُ أشجار وفواكِهَ، ولها نهرٌ كبير ينجرُّ وَسَط البلد ويدخلُ الماءُ منه بعضَ بيوتها، ولها قلعة حصينة في وَسَطها. قال آبن سعيد، وبها تعمل البُسُط الأَقْصَرِيَّة الفائقة، ومنها إلىٰ قُونِيَةَ ثمانية وأربعون فرسخاً، وكذلك بينها وبين قَيْسارِيَّةَ.

ومنها (قَيْسارِيَّةُ). قال في « اللباب »: بفتح القاف وسكون المثناة من تحتها وفتح السين المهملة وألف ثم راء مهملة وياء مثناة تحتية مفتوحة مشدّدة وهاء في الآخر قال في « تقويم البُلْدان »: وتقال بالصاد المهملة بدلَ السين. قال آبن سعيد: وهي منسوبة إلىٰ قَيْسَر، وموقعها في الإقليم الخامس من الأقاليم السبعة. قال في « الأطوال »: حيثُ الطولُ ستون درجة والعَرْض أربعون درجةً. قال آبنُ سعيد: وهي مدينةٌ جليلةٌ يحُلُّها سلطانُ البِلاد. قال في « تقويم البُلْدان » وهي بلدةٌ كبيرةٌ ذاتُ أشجار وبساتينَ وفواكِهَ وعيون تدخُلُ إليها. وداخِلَها قلعةٌ حصينة وبها دارٌ للسلطنة.

وقَيْسارِيَّةُ هذه كان بها تَخْتُ السلطنة لبني سَلْجُوقَ بهذه البلاد. ولما ملك التَتَرُ هذه البلادَ بَقَوْا بقاياهم في المُلْك إلىٰ أن دخلها السلطانُ الملك (الظاهر[1] بيبرس) صاحبُ الديار المصرية، وجلس علىٰ تخت آل سَلْجُوقَ بها، ثم عادَ إلىٰ الديارِ المصرية فزال مُلْكُ السَّلْجُوقِيَّة منها من حينئذ، علىٰ ما سيأتي ذكره في الكلام علىٰ ملوك هذه البلاد.

(١) سبق التعريف به.

ومنها (قُونِيَةُ). قال في « تقويم البُلْدان »: بضم القاف وسكون الواو وكسر النون وبعدها ياء مثناة من تحت مفتوحة وهاء في الآخر. وموقعُها في الإقليم الخامس من الأقاليم السبعة قال في « الأطوال »: حيثُ الطولُ ستٌّ وخمسون درجة، والعرضُ تسعٌ وثلاثون درجة. قال آبنُ سعيد: وهي مدينةٌ مشهورة، وبها دارٌ للسلطنة، والجبال مُطِيفةٌ بها من كل جانب، وتبعُدُ عنها من جهة الشمال. وينزِل من الجبل الجنوبيّ منها نهرٌ يدخُلُ إليها من غربيِّها؛ وبها البساتينُ من جهة الجبل علىٰ نحو ستة فراسخَ، ونهرها يسقِي بساتينَها. ثم يصير بُحَيْرة ومُرُوجاً، وبها الفواكهُ الكثيرة، وفيها يُوجَد المشمش المعروف بقَمَر الدّين، وهي ثاني قاعدةِ مملكة السَّلْجُوقيَّة ببلاد الروم، كان الملك ينتقلُ منها إلىٰ قَيْسارِيَّةَ، ومن قيسارِيَّةَ إليها. قال آبن سعيد [وبقلعتها تُربة][1] أفلاطون الحكيم.

ومنها (أَقْ شَهْر) بفتح الهمزة ثم قاف ساكنة وشين معجمة مفتوحة وهاء ساكنة وراء مهملة في الآخر، كما في « تقويم البُلْدان »: عَمَّنْ يُوثَق به من أهل المعرفة، وربما أبدلوا الهاء ألفاً فقالوا (أَقْشَار). وفي كتاب « الأطوالِ »: (أَخْ شَهْر) بإبدال القاف خاء معجمة. وموقعها في الإقليم الخامس من الأقاليم السبعة، قال في « الأطوال »: حيثُ الطولُ خمسٌ وخمسون درجةً، والعرضُ إحدىٰ وأربعون درجةً. قال آبن سعيد: وهي من أنزه البُلْدان، وبها بساتينُ كثيرةٌ وفواكهُ مفضَّلة. قال في « تقويم البُلْدان »: وأخبرني من رآها أنها علىٰ ثلاثة أيام من قُونِيَةَ شَمالاً بغَرْب.

ومنها (عَمُّورِيَةُ). قال في « تقويم البُلْدان »: بفتحِ العين المهملة وميم مشدّدة مضمومة وواو ساكنة وراءٍ مهملةٍ مكسورةٍ ثم ياءٍ مثناةٍ من تحتُ مفتوحة وهاء في الآخر. قال: وهي بلدةٌ كبيرةٌ، ولها قلعةٌ داخِلَها حصينة، وأكثر ساكنيهَا التركمان وبها بساتينُ قليلةٌ، ولها نهرٌ وأعينٌ جاريةٌ، وهي التي فتحها « المعتصمُ

(١) بياض بالأصل والتصحيح عن تقويم البلدان. كما ورد في طبعة دار الكتب المصرية.

228116

Uluslararası Cumhuriyet'ten Günümüze

Şehir ve Şehircilik

02-04 Kasım 2012 - ÇORUM

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN 24 Ocak 2015

Editör

Mehmet Mahfuz SÖYLEMEZ

Salih KARSLIOĞLU

Türkiye Diyanet Vakfı
İslam Araştırmaları Merkezi
Kütüphanesi
Dem. No: 228116
Tas. No: 711 DW.2

Ankara 2014

Vedia Derda GÜNDÜZ, Ezgi TUNCER GÜRKAŞ
KENTİN SAHNELERİ: YOLLAR
Mardin'de 'Yol' Üzerinden Bir Kent Okuması 171

Emin Selçuk TAŞAR
SEDAD HAKKI ELDEM ÜZERİNDEN CUMHURİYET'İN ERKEN DÖNEM
MİMARLIK DENEMELERİ VE İDEOLOJİK MEKAN KURGUSU ÜZERİNE .. 183

Fatih Çağrı AKÇAY, Arzu ÖZEN YAVUZ
CUMHURİYETTEN GÜNÜMÜZE KENT-KONUT İLİŞKİSİ:
İSTANBUL ÖRNEĞİ 191

Ahmet MUTLU
KIRDAN KENTE GÖÇ: GEÇMİŞ DÖNEME AİT VARSAYIMLARI
YENİDEN DÜŞÜNMEK 203

Ali Fatih UYSAL, Sinan LEVEND, Handan AKYİĞİT, Ahmet SUSAM
TARİHTEN GELEN KİMLİK, MODERNİTE İLE GELEN KİMLİK:
AKŞEHİR ÖRNEĞİ 215

M. Fatih ALPDOĞAN, İ. Bâkır KANLI
OSMANLI'DAN GÜNÜMÜZE ŞEHİRSEL-MİMARİ KİMLİK ANLAYIŞI VE
FİZİKSEL MEKÂNA YANSIMALARI: ÜSKÜDAR ÖRNEĞİ 235

Tunay KARAKÖK
BİR CUMHURİYET KENTİ'NİN İNŞASI (KARABÜK VE KARDEMİR) 261

Selçuk SEÇKİN
ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİ'NDE
YALOVA'DA UYGULANAN MODEL YAPI TİPLERİ 275

Neslihan KARATAŞ
CUMHURİYET'TEN GÜNÜMÜZE MODERNİST BAĞLAMDA HAZIRLANAN
KENT PLANLARININ KENTİN SOSYO-EKONOMİK VE
MEKÂNSAL OLUŞUMUNA ETKİLERİ (İZMİR ÖRNEĞİ) 293

Hasan Hüseyin DOĞAN
SEÇİLMİŞ SOSYO-EKONOMİK GÖSTERGELERE GÖRE
ÇORUM KENTİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ 309

Ömer İskender TULUK
BİR ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİ TARIMSAL ENDÜSTRİ
YERLEŞKESİ: ÇORUM MEBUS İSMET EKER ÇİFTLİĞİ 347

Emel KARAKAYA
ORTA ANADOLU'DA BİR TARIM ODAĞI KURMAK:
1940 YILI ÇORUM VE ÇEVRESİ PLANLAMA DENEYİMİ 355

Mardin 130364
Eldem S. Hakkı 050713
İstanbul 091896
Akşehir 011265
Üsküdar 200304
Karabük 111807
Yalova 220427
İzmir 022110
Çorum 030911